

STRATEGI FÖR
KULTURRÅDETS ARBETE MED
KULTUR OCH HÄLSA
2010–2012

© Statens kulturråd 2010

Kulturrådet, Box 27215, 102 53 Stockholm Besök: Borgvägen 1–5
Tel: 08 519 264 00 Fax: 08 519 264 99 E-post: kulturradet@kulturradet.se Webbplats: www.kulturradet.se

KULTURRÅDET

INLEDNING – BAKGRUND

I regleringsbrev 2010 har Kulturrådet fått i uppdrag att utveckla sin utåtriktade information om pågående arbete inom området kultur och hälsa. Det innebär bland annat att tillgängliggöra goda exempel och nya arbetsmetoder, i synnerhet inom sjukvård och äldreomsorg.

Barn och unga samt äldre är särskilt angelägna målgrupper för det hälsofrämjande folkhälsoarbetet, där merparten av folkhälsoarbetet bedrivs på lokal och regional nivå. Kommuner och landsting har därmed en nyckelroll inom folkhälsoarbetet och bör i den egenskapen förbättra och utveckla sina metoder och verktyg (*En förnyad folkhälsopolitik*, proposition 2007/08:110)

Världshälsoorganisationens (WHO) definition av hälsa som ”ett tillstånd av totalt fysiskt, psykiskt, mentalt och socialt välbefinnande ” är ett försök att definiera hälsa som ett relationsbegrepp. Med ett vidgat hälsobegrepp blir den läkande uppgiften inte bara att bota en fysisk åkomma utan att också återintegrera människan i hennes kulturella och sociala sammanhang.

Det är troligen så, att de flesta som har förmånen att få leva ett – ur alla aspekter – rikt och omväxlande liv mår fysiskt och psykiskt bättre än de som inte har den möjligheten. För vissa av dem kan kulturen vara ett positivt inslag bland många andra. Men motion och friluftsliv, möjligheter till socialt umgänge, miljöbyte, ekonomisk och social trygghet, goda uppväxtvillkor etc. är förmodligen minst lika viktiga faktorer.

Barn och unga

De levnadsvanor och mönster som grundläggs i tidig ålder följer ofta med och påverkar resten av livet. De långsiktiga effekterna av förebyggande insatser för att skapa goda levnadsvillkor kan av denna anledning vara särskilt stora om de sätts in tidigt i livet. De insatser som ges till barn och unga kan alltså betraktas som en investering som kommer människor till del senare i livet.

En mer jämställd hälsa

Den medicinska forskningen och läkarutbildningen bygger främst på kunskaper som vunnits genom studier av mäns hälsa, trots att det inte bara finns biologiska utan också fysiologiska och farmakologiska skillnader mellan könen. Detta förhållande bör uppmärksammas för en mer jämställd hälso- och sjukvård.

En mer jämlik hälsa

Det finns i samhället en bred övertygelse om att kulturen

har en positiv effekt på hälsan och att ett mer aktivt kulturdeltagande, framför allt bland utsatta grupper, skulle innebära en bättre och mer jämlik hälsa i befolkningen.

Sjukvård

Det finns en stark trend, som bygger på föreställningen om kulturens läkande kraft, att lyfta in kulturaktiviteter i rehabiliteringen inom sjukvården och äldreomsorgen. En aspekt är att kulturella aktiviteter också kan fungera förebyggande och skydda mot ohälsa av olika slag. Men det gäller inte bara kulturella aktiviteter, även själva sjukhusmiljön, vårdplatsens miljö, form och design, matkultur och ljudmiljö spelar en viktig roll för en snabbare återhämtning och kortare vårdtid.

Att främja hälsa i hälso- och sjukvården handlar i hög grad om att se den enskilde patienten i ett helhetsperspektiv och att stödja honom eller henne i att så långt som möjligt själv ta makten över sin situation. Särskilt inom primärvården finns en hög potential för att så tidigt som möjligt stödja patientens förmåga att ta ansvar för sitt hälsotillstånd. Ett exempel på detta är projekten *Kultur på recept* som regeringen har beviljat medel till i Region Skåne (Helsingborg) respektive Västerbotten. Kultur på recept ska vara en kompletterande form av behandling och rehabilitering.

Hälsosamt åldrande

Äldre människors deltagande i kulturverksamheter bidrar till ökade sociala kontaktytor och har en positiv effekt på hälsan.

I Sverige och övriga Europa växer andelen äldre människor i befolkningen.

Den som planerar aktiviteter och mötesplatser för äldre har flera typer av funktionsnedsättningar att ta hänsyn till. Det kan gälla rörelsehinder, hörsel- eller synnedsättning eller psykiska svårigheter. Tillgänglighet handlar också om begriplig kommunikation och information. God tillgänglighet är mycket viktig, eftersom själva funktionsnedsättningen gör det svårare att vara socialt och fysiskt aktiv. Det är därför extra viktigt att den som skapar sociala mötesplatser gör det möjligt för alla att delta och känna sig välkomna.

Regeringen (Socialdepartementet) gav i mars 2010 Statens folkhälsoinstitut ett treårigt uppdrag att i samarbete med Socialstyrelsen utarbeta en vägledning till kommuner och landsting för att främja ett aktivt och hälsosamt åldrande. Vägledningen ska syfta till att ge huvudmän-

nen kunskap och inspiration om hur de tillsammans med den ideella sektorn kan bidra till att äldre personer ska känna välbefinnande, gemenskap och ha ett aktivt och hälsosamt åldrande. Allt fler studier påvisar goda effekter av förebyggande insatser för äldre och att sådana investeringar är mycket kostnadseffektiva. Hälsöfrämjande och sjukdomspreventiva insatser kan skjuta upp funktionsnedsättningar och beroende, vilket ökar äldre personers välbefinnande och livskvalitet samtidigt som kostnader för vård och omsorg kan minska.

Äldreomsorg – värdigt liv i äldreomsorgen

Regeringen presenterar i propositionen *Värdigt liv i äldreomsorgen* (2009/10:116) en nationell värdegrund inom äldreomsorgen, där utgångspunkten är att en formulerad värdegrund är ett sätt att förnya tänkesätt inom äldreomsorgen. Från forskningsprogrammet *Kultur i vården och vården som kultur* finns goda exempel att hämta.

Forskning om kultur och hälsa

Teorier om vilka mekanismerna är som ligger bakom positiva hälsoeffekter av kulturupplevelser kan hämtas från ett flertal forskningstraditioner, och det har bedrivits och bedrivs en hel del forskning inom fältet kultur och hälsa.

Statens Folkhälsoinstitut har gett ut en skrift kallad *Kultur för hälsa – en exempelsamling från forskning och praktik* (2005), där ett antal undersökningar och studier som visar på kulturupplevelsers betydelse för hälsan tas upp.

En del teorier är inriktade på att beskriva de fysiska/biologiska mekanismer som ligger bakom de positiva sambanden. I sociologiska och socialpsykologiska teorier om människors olika livssyn kopplad till psykosocial hälsa har lyfts fram att vi har olika förmåga och förutsättningar att hantera stress och utmaningar. Kultursociologisk teori hävdar att upplevelsen av vissa former av kultur ingår i och stärker identitet och grupptillhörighet.

Forskning inom kommuner, regioner och landsting har påvisat samband mellan deltagande i kulturell verksamhet och förbättrad hälsa. Inom kommuner, regioner och landsting pågår också ett brett utvecklingsarbete kring hur konst och kultur kan komplettera traditionella metoder, i synnerhet inom vård och omsorg och inom folkhälsoarbetet.

Vid Göteborgs universitet finns ett *forskningscentrum inriktat på kultur och hälsa*. På sikt är målet ett tvärvetenskapligt centrum med internationell förankring. Forskning om kultur och hälsa bedrivs vid flera universitet och högskolor.

I 2005 års forskningsproposition anslog regeringen 5 miljoner kronor till Vetenskapsrådet till ett forskningsprogram om sambandet mellan kultur och hälsa. Medel fördelades till nio projekt inom ett brett spektrum av ämnen.

Nordiskt samarbete

På ett övergripande nordiskt plan har kultur och hälsa fokus på att stärka den nordiska välfärdsmodellen. I det nordiska samarbetet har ett arbete påbörjats för att öka kunskapen inom fältet. En nordisk plattform för kultur och hälsa drivs i projektform med Region Skåne och Nordiska kulturfonden som projektets styrgrupp. Plattformens arbetsgrupp utgörs av tjänstemän från Danmark, Finland, Norge och Sverige. En referensgrupp bestående av nordiska forskare är knuten till projektet.

Internationellt perspektiv – omvärldsbevakning

Några av de mest kända internationella vetenskapliga tidskrifterna som t.ex. *Science*, *Cell* och *Nature* har haft artiklar om kultur och hälsa. I ett flertal länder pågår ett mer eller mindre systematiskt arbete kring aspekten kultur och hälsa, bl.a. inom Arts Council i Storbritannien. Informationsutbyte om pågående arbete från praktik och forskning med andra länder kan ge ytterligare kunskap till området.

KULTURRÅDETS ÖVERGRIPANDE MÅL FÖR ARBETET MED KULTUR OCH HÄLSA

Den nationella kulturpolitiken ska bidra till samhällets utveckling genom att främja öppna gemenskaper och arenor som är tillgängliga för var och en.

Kulturpolitiken ska bland annat främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet, att uppleva kultur av hög kvalitet, oavsett var man bor i landet.

Positivt engagemang är en friskfaktor och människors makt och möjligheter att påverka sina livsbetingelser har sannolikt en avgörande betydelse för hälsan. Att öka människors delaktighet i samhällslivet är därför ett av de viktigaste nationella målen för folkhälsan. Detta mål ligger väl i samklang med kulturpolitikens mål om ökad delaktighet och tillgänglighet till kulturlivet. Att värna yttrandefriheten är ett av de centrala kulturpolitiska målen, där kulturen kan ge medel för människor att uttrycka sin mening, att påverka, ifrågasätta och förändra. Kulturpolitikens inriktning är att kulturen skall vara tillgänglig och nå så många som möjligt.

Med utgångspunkt i kulturpolitikens mål och i det som tagits upp i det inledande kapitlet, har Kulturrådet formulerat två övergripande mål för sitt arbete med kultur och hälsa.

- Mål 1. Ett ökat/vidgat deltagande i kulturlivet
- Mål 2. En utvecklad utåtriktad information om kultur och hälsa

Kulturrådet följer utvecklingen inom kulturområdet

Kulturrådet följer utvecklingen inom fältet kultur och hälsa genom en rad aktiviteter, exempelvis genom samverkan i konferenser och seminarier, i dialoger med regioner, landsting, med andra myndigheter, via mediebevakning och andra typer av omvärldsbevakning.

Det innebär att Kulturrådet

- utvecklar samarbetet med landsting och kommuner (SKL) när det gäller kultur och hälsa inom sjukvården och äldreomsorgen för att samla och sprida information om pågående arbete, goda exempel och nya arbetsmetoder,
- utvecklar samarbetet med universitet, högskolor, forskningscentra och forskningsfinansierare i syfte att följa och ta del av den forskning som bedrivs om kultur och hälsa,
- samverkar med andra relevanta myndigheter och organisationer,

- deltar i det nordiska samarbetet kring kultur och hälsa samt följer utvecklingen på internationell nivå.

Kulturrådet ger underlag för den nationella kulturpolitiken

Ett av Kulturrådets uppdrag är att ge underlag för utveckling av den nationella kulturpolitiken. Det gäller bland annat uppföljningar, utvärderingar och produktion av statistik.

Det innebär att Kulturrådet

- ger uppmärksamhet åt frågor om drivkrafter, förutsättningar och möjligheter till ökat deltagande i kulturlivet,
- samlar och sprider relevant och användbar statistik inom kultur och hälsa området, vilket bland annat innefattar kulturvaneundersökningar,
- följer upp och utvärderar de insatser för kultur och hälsa som genomförs med stöd från Kulturrådet,
- samlar och sprider kunskap om relevant forskning och forskningsresultat inom fältet och även kan initiera forskning med anknytning till kultur och hälsa,
- i samarbete med Statens Folkhälsoinstitut följer upp arbetet med kultur och hälsa.

Kulturrådet bistår vid genomförandet av den nationella kulturpolitiken

Kulturrådet har en viktig roll i genomförandet av den nationella kulturpolitiken. Inom kultur och hälsa sker det bland annat genom informationsinsatser och genom samverkan med andra aktörer.

Det innebär att Kulturrådet

- i dialoger med huvudmän på nationell, regional och lokal nivå tar upp kultur och hälsa,
- är en samverkanspart i relevanta nätverk som rör kultur och hälsa,
- deltar i och arrangerar seminarier och konferenser om kultur och hälsa,
- samlar och sprider information om pågående arbete inom kultur och hälsa.

KULTURRÅDET